

Владимир Симов

ПРОСТРАНСТВА НА МЪЛЧАНИЕТО

РАЗМИСЛИ НА ЕДИН ПСИХИАТЪР

София, 2021

Философски романи

Иван Младенов ♦ *Раз/сгвоение*

Владимир Симов ♦ *Пространства на мълчанието*

© Издателство „Изток-Запад“, 2021

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

© Владимир Симов, автор, 2021

© Деница Трифонова, оформление на корицата, 2021

ISBN 978-619-01-0944-0

ВЛАДИМИР СИМОВ

ПРОСТРАНСТВА НА МЪЛЧАНИЕТО

Размисли на един психиатър

На Симеон и Нина с любов

СЪДЪРЖАНИЕ

Първа част	
ОБЕТ ЗА МЪЛЧАНИЕ	9
Втора част	
ФЕНОМЕНОЛОГИЯ НА МЪЛЧАНИЕТО	73
Трета част	
НЕСПОКОЙНИ НОЩИ	205
I. Ковид-19	205
II. Диагностика на нашето време Неолибералните „дарове“ за човечеството	264
III. Хюбрис	360
IV. Управление на психичната болест в съвременното общество	375
БИБЛИОГРАФИЯ	397

Човешкият живот се люлее като часовниково махало между страданието и скуката, които са основните му съставки. Хората са изразили това по странен начин, като са направили от ада обител на всички мъки и болки. Какво тогава остава за рая? Само скуката.

Аргур Шопенхауер

НЯКОЛКО ДУМИ ЗА ПРЕДГОВОР

Тази книга се състои от три дяла: дневник и две части, представляващи поредица от есета; първата е посветена на мълчанието, а втората се спира на проблемите на времето, в което живеем.

Дневникът отразява неприятен инцидент, който доведе до това, че в продължение на месец не можех да общувам нормално поради сериозна травма в долната челюст. И докато ме лекуваха, имах достатъчно време да остана сам със себе си и да мисля за значението и ролята на мълчанието в човешкия живот. Така се роди дневникът ми, чиято структура напомня водене на лични бележки в стара оръфана тетрадка. Погледът ми е като през окуляр на микроскоп – прецизен и дисектиращ, целящ да хване и най-малките движения на мислите ми, опитващ да опише най-мимолетните ми чувства. Това съм аз – без маска и без грим, човекът в разголеното състояние на болката си, обвит от мълчанието си, изпратено му сякаш за да осмисли свободата чрез невъзможността да я употреби.

Във втората част на книгата продължавам темата за мълчанието, но посоката на погледа е обърната. Това е обратната перспектива, характерна за византийската и руската иконописни школи. Изобразените предмети се уголемяват с отдалечаването от точката на наблюдение. Пресичането на линиите не става на хоризонта, а някъде вътре в зрителя, който се превръща в психологически център на преживяването. Сега не аз съм главният герой, а човечеството, за чиято съдба си поставям хиляди тревожещи ме въпроси. В поредицата от случки се появяват случаи от практиката ми като психиатър, които са ме шокирали, изплуват позабравени спомени, мисли и породените покрай тях противоречиви емоции.

В третата последна част се опитвам да обобщя духа на нашето време. Имам усещането, че в днешната епоха на постмодерност целта е да

се затаи истината, да се затъмнят искрящите лъчи на разума. Опасявам се, че сме изправени пред прага на едно ново средновековие, носещо измамното и лъжливо име неолиберализъм. То ще ни донесе горчиви плодове; доста от тях вече са налице. Като негова реакция първоначално ще се роди неосъзнатата съпротива, която впоследствие ще помете света такъв, какъвто го познаваме днес: за добро или за зло.

ПЪРВА ЧАСТ

ОБЕТ ЗА МЪЛЧАНИЕ

Четирима дзен монаси, близки приятели, си обещаха да пазят мълчание с цел по-дълбока медитация.

През първият ден мълчали.

Медитацията им вървяла добре, но когато настъпила нощта и керосиновите им лампи започнали едва да мъждукат, първият ученик се провикнал към слугата:

– Поправи тези лампи!

Вторият ученик се учудил, че първият заговорил.

– Нали се разбрахме да не казваме даже и думичка? – припомнил той.

– Вие сте глупаци, защо говорите? – запитал третият.

– Само аз единствен мълча – отбелязал четвъртият.

Започвам този дневник с желание за обективност на описанията, затова ще изоставя всякакви страсти настрана – или поне тези, които не служат за друго, освен да замъгляват разсъдъка. Така става, че в живота ни се случват неща, които ни карат да погледнем света с други очи. Това е добре, защото всеки от нас има поне една шепа въпроси, които го измъчват, и времето, което им отделяме, за да им отговорим, е единственият начин да направим своето вечно завръщане към началото – както това е сторил Одисей след дългите си години на скиталчество.

Мигът за вечното завръщане не е измислица. Той е реалност, която се случва на всички ни; но само тези от нас, които го преживяват истински, успяват да помъд्रेят, дори без да са побелели.

31 август 2019 г.

Гръм от ясно небе

Хубав слънчев ден със спокойно синьо небе над Нарбон, Южна Франция: лазурно, както го рисува Рафаело в картините си. Малко след осем часът сутринта е. Още един прекрасен ден за плажуване. Там, където обикновено ходя, не се събират много хора. Освен това се пази тишина, защото повечето хора идват без децата си или ако се появят с тях, към дванайсет на обед си тръгват. По това време децата се размрънкват – става им топло, огладняват, допива им се нещо, което не се продава на плажа, а накрая им се и доспива.

Бързам за плажа, затова няма да направя сутрешните си упражнения, по-скоро ще отида да тичам. Ще ми отнеме около три четвърти час, не повече. След това ще закуся нещо леко, ще си приготвя нещата – термос с кафе, някакъв набързо направен сандвич – лек, диетичен, по възможност с разнообразни продукти, ще взема бутилка минерална вода и ще потегля. Разбира се, няма да забравя плажното масло, книгата за четене и мрЗ плейъра с грижливо подбрана музика. Мисля, че това е всичко, което ми трябва. В багажника на колата държа чадъра срещу хапещото слънце. Написквам лицето си със студена вода. Изтърквам внимателно зъбите си. Имам напреднала пародонтоза и шийките на предните ми горни зъби са се оголили страховито – не че долните са в по-добра форма, – затова не натискам силно с четката, за да не отнеса части от атрофиралите си венци, кървящи при всяко невнимателно докосване. Натъпкал съм кафеварката с кафе и съм я сложил на котлона на печката – една-две глътки преди бягането ще ми се отразят добре, дори само заради вкуса. Движението на колите отвън е слабо, което ме радва – и без това пресичам кръстовища, което винаги носи риск от непредвидени сблъсъци. Обличам се за бягането си – сиви шорти, тениска, маратонки с плоски подметки. Захлопвам вратата след себе си. Изтичвам надолу по стъпалата на двата етажа и се озовавам на свобода. Първите крачки от тичането ми винаги са бавни и премерени. Опитвам се да не натискам тялото си, да не напрягам прекалено мускулите си и да не подлагам на прекален напън ставите си. Първите десет, двайсет, петдесет, сто метра. След това всичко си идва на мястото. Тичам. Сградите сякаш се движат заедно с мен. Хо-

рата също, както и колите. Един калейдоскоп, който се върти около мен и ме изпъва с образи, които внимателно регистрирам и премислям по-късно. Обичам тичането заради удоволствието, с което поемам глътките въздух; заради лекотата, която ме съпровожда при всяка направена крачка.

Днес улиците са особено пусти. Хората още спят, сигурно са будували до късно. Предната вечер ресторантите в града бяха препълнени. Нощта беше гореща. Бях отворил всички прозорци и врати на балконите, но въпреки това въздухът не помръдваше. Посред нощ станах да пия вода. Гърлото ми беше сухо, сякаш изтъркано с шкурка. Погледнах термометъра на терасата – двайсет и пет градуса в два часа през нощта. Да, хората са заспали късно, някъде призори, омаломощени от безсъницата си. Дори не са имали сили да правят любов сред тази запалена пещ. Всеки благоразумно е лежал наред нагорещените като тенекии чаршафи и се е опитвал да заспи.

Пред мен е голямото кръстовище, което винаги пресичам със страх. Пет платна се вливат в центъра му, а регулиращите го светофари сякаш никога не са синхронизирани. Всеки път трябва да се оглеждам, за да отгатна чие е предимството. За моя голяма изненада установявам, че този път то е съвсем пусто. Не се виждат никакви коли – нито движещи се, нито спрели пред светофарите. Пресичам смело. Преминавам през първото, второто, сега и третото платно и без да знам защо, вероятно поради проклетия си навик, пак надничам в светлините на изправените като войници устройства. И тогава внезапно преплитам крака и политам към оградата на една граничеща с тротоара къща. Забавям крачките си, правя опит да променя траекторията си, за да избегна удара в стената, но краката ми напълно се объркват, правят някакви допълнителни и напълно излишни движения, губя напълно равновесието си. Политам напред с цялата тежест на тялото си и се стоварвам на асфалта. Първо ожулвам лявото си коляно, после дясното. Протягам почти едновременно двете си ръце напред, но главата ми, преизпъзнена, се забива като чук, хвърлен от някой великан. Разумът ми очевидно работи, защото разбирам в милисекундите преди удара, че трябва да предпазя главата си, затова със сетни усилия успявам някак си да я извъртя, така че да избегна фронталния удар с челото, с носа и със зъбите си. Извивам я назад към гръбначния си стълб и когато брадичката ми се забива като свредел в асфалта, се чува едно звучно „хряс“.

Докато падам напред, виждам как бузите ми се разлюляват като разтресено желе. После ставам бързо, сякаш засрамен от непохватността си. Каква несръчност и глупост! Изтупвам праха от дрехите си. Кръвта шурва. Ожуленото не е кой знае колко, но когато се опитвам да преглътна, не мога да затворя устата си. Двете ми челюсти се разминават напълно една спрямо друга. Изпитам ужасна паника. Поставям пръстите на ръката си в областта на дясната мандибуларна става и ги плъзвам надолу, за да опипам рамото на долната си челюст и тогава усещам двете парчета – разединени и подскачащи под върха на пръстите ми всеки път, когато отворя устата си. Изведнъж всичко ми се изяснява. Ако в първите секунди се бях надявал, че може би става въпрос за луксация на ставата, сега разбирам, че горният израсък на долната ми челюст е счупен и под опъна на мускулите, съединяващи челюстите, разединените парчета хрущят като нови обувки, разходени в току-що навалял сняг. В миг ме обливат горещи вълни. Представям си през какви мъки трябва да премина, за да излекувам счупването си. Ако съм в България – добре, там всичко ми е познато, приятелите ще ми помогнат, но тук, в една чужда държава... На теория във Франция всичко със спешната помощ за чужденците е регламентирано, но на практика е пълна бъркотия. Имам работа, осигурен съм от държавната здравна система, притежавам така наречената *carte vitale*, имам стабилна частна здравна осигуровка – *mutuelle*, каквато всеки плаща и в зависимост от размера на вноските си получава съответните здравни услуги. Моята е една от най-добрите, но това далеч не ме успокоява.

На отсрещния тротоар един пенсионер ми маха с ръце и се провиква. Пита ме дали съм добре. Излайвам едно изречение и тръгвам незабавно назад към апартамента си. Вече и от двете ми колена тече кръв. Лактите ми са ожулени. Брадичката ми кърви. Вървя умишлено бавно. Не бързам, защото изпитвам ужас да се погледна в огледалото. Кой знае как изглежда лицето ми с тези разместени челюсти. Сеещам се за Квазимодо. И тогава започвам да се упреквам и да се ругая. Питам се колко тичащи хора падат и си чупят челюстта по този глупав начин. Не, това граничи с идиотщина и аз съм едно нещастно копеле, което заслужава съдбата си...

Веднъж застанал пред огледалото вкъщи, не откривам нищо притеснително, лицето ми си е същото. Сякаш челюстта ми не е счупена. Може би само след няколко часа ще мога да затварям челюстите си

по-добре, а утре ще имам само една слаба болка, която да ми напомня за падането ми. И все пак, ако не на пръв поглед, то при по-внимателно вглеждане се вижда лек оток вдясно, а освен това мястото започва да ме боли, без дори да го докосвам. Засега болката е тъпа. Трябва да отида в Бърза помощ и да се оставя на грижите на лекарите. Всъщност да, по-скоро ми е необходимо да се погрижат за мен, отколкото да ме диагностицират. Сигурно е, че съм счупил челюстта си. Няма две мнения по този въпрос. За жалост, в момента нямам време да се обадя на моя зъболекар в България за съвет, но ще го направя по-късно. Дано да отговори – все пак е събота и хората, прегрели през седмицата, често изключват телефоните си през уикенда.

Чудя се дали мога да хапна нещо мъничко, защото нямам никакви сили. Трябва да се опитам да мушна нещо в устата си. По-лесно е да се каже, отколкото да се направи. Един корнфлейкс, на киснат в студено мляко. Да, това звучи доста добре. Мек е и ще го сдъвча. Ще дъвча само отляво.

Всяко отваряне на разместената ми уста е болезнено. Проблемът не е в отварянето, а в затварянето. Не успявам да си затворя челюстите. Трябва да направя поне десетина опита, за да накарам горната челюст да захлупи долната. Мускулите вдясно са се разхлабили и долната ми челюст се люлее. Трагично е. Започвам да дъвча „лопарата“ си, като изцяло избягвам дъвченето вдясно. Зъбите не ми помагат много, невъзможно им е да си вършат работата поради разминаването на челюстите ми. Болката става по-остра. Криво-ляво лапвам още няколко лъжици, преглъщам, без дори да си дам труда да дъвча. Усещам царевичните люспи, напоени с мляко, да се спускат по дължината на хранопровода ми. Горкият ми стомах ще трябва здравата да се потруди.

Влизам да си взема бърз душ. Хладните струи ме успокояват за кратко, но не им се наслаждавам както обикновено. Бързам. Трябва ми чисто бельо: може да ме оставят в болница. Приготвям набързо багажа си, гледам да не забравя необходимото: джапанки, бельо, очилата ми за четене. Слагам отгоре чантичката с тоалетни принадлежности. Накрая се съсредоточавам върху личните си документи – банкова карта, мютюел и карт витал, дребна сума джобни пари. Добавям дезодоранта, шампоана и двата си мобилни телефона със зарядните. Слагам ги в предния джоб на вече препълнената ми раница, изглеждаща като навил се на кълбо питон.

Продължавам да кървя под брадичката. На другите места кръвта почти вече е спряла. Откъсвам парче от салфетка, залепвам го на удареното място, грабвам ключовете на колата, мятам раницата на гръб и заключвам зад себе си вратата на апартамента. Слизам внимателно по стълбите. За всеки случай се държа за перилото. Сега ми остава само и да се подхлъзна.

Успявам бързо да намеря място за паркиране въпреки тълпите от августовски летовници. Слънцето пече безжалостно, а часът е само десет и десет. По това време на плажа все още няма много хора. Ако не се беше случило всичко това, вече щях да съм влязъл в морето за първи път. Брегът е със ситен пясък, който се слепва от солта и изглежда като дълги парчета обелена кора. Водата е малко хладна в началото, но след няколко часа слънцето загрява блестящото огледало, обикновено гладко сутрин поради липсата на вълни. Водната повърхност е като топ син плат, който нечии ръце бавно размотават с леки отривисти движения. Прилича на хипнотично люлеене, едва забележимо, което регистрираш единствено на брега – там, където водата и сушата се срещат, за да се целунат според представите на романтичните души. За мен движението на водата умира точно в тази точка на съприкосновение: оттегля се навътре, сякаш прибира освободената си енергия. После, поглъщайки я обратно, морето отново я вкарва в хипнотичния танц на вълните си...

Болница на края на зрага

Чакалнята на Бърза помощ е полупразна. Виждам една млада двойка и двама-трима араби, седнали на разстояние един от друг. Побиват ме тръпки от хлад от включения на максимална мощност климатик. Приближавам се към гишетото. Жената зад стъклото не ме познава в първия момент. След това лицето ѝ се разтяга в усмивка, която преминава в недоумение, когато започвам да ѝ разказвам нелепата си история. Фъфля. Говорът ми е затруднен. Трябва да повтарям изреченията си, за да ме разбере. Попълва няколко листа. Подава ми тесте от документи и върху тях залепва разпечатаните сини стикери с името ми. Изпраща ме от другата страна, зад вратата, във вътрешната чакалня, за да си спестя чакането с пациентите от общата зала. Благодаря ѝ, набирам кода на врата, която послушно се плъзга и ме пропуска вътре. Сядам на един от шестте стола, обърнати един срещу друг в две редици. Облицовани са с изкуствена кожа с цвят на добре узряла праскова или